

Συμμετοχή, συνεργασία και αυτονομία στο
σχολείο για όλα τα παιδιά: Εννοιολογικές
διασαφήσεις, μέθοδοι, εφαρμογές και
προβληματισμός

Αικ. Αντωνοπούλου

Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Σχολείο

Σχόλη: Ανάπαυση, ελεύθερος χρόνος.

Σήμερα: ο χώρος όπου παρέχεται **παιδεία**, κάθε ενασχόληση από την οποία κερδίζει κανείς σε **γνώσεις και εμπειρίες**, η καθοδήγηση των μαθητών από τους δασκάλους

Σχολή: Αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου για την καλλιέργεια του πνεύματος και της ψυχής.

Στον Πλάτωνα και στον Αριστοτέλη συναντούμε τη σημασία «σπουδή, φιλοσοφική συζήτηση»

Το ξεχασμένο κοινωνικό πρόσωπο του σχολείου

Ομαδικότητα Συνεργασία

Τον νόμο δεν τον ενδιαφέρει πώς μια συγκεκριμένη ομάδα στην πόλη θα γίνει ιδιαίτερα ευτυχισμένη, αλλά αναζητεί τρόπους ώστε η ευτυχία αυτή να πραγματοποιηθεί για **όλη την πόλη** **συνενώνοντας τους πολίτες** με την πειθώ, **κάνοντάς τους να δίνουν ο ένας στον άλλο την ωφέλεια που μπορεί ο καθένας να προσφέρει στο σύνολο.**

Συλλογικότητα Ενότητα

και πλάθει ο νόμος τέτοιους άνδρες στην πόλη όχι για να τους αφήνει έπειτα να τραβούν κατά κει που αρέσει στον καθένα αλλά για να τους χρησιμοποιεί ο ίδιος για την ενίσχυση της **ενότητας** της πόλης.

ισότητα και δικαιοσύνη

Στο σχολείο «δεν πρέπει επιδιώκουμε την υπεροχή, αλλά να γνωρίσουμε την ισοτιμία της φύσεως και να αγαπήσουμε την **ισοτιμία** προς αυτούς που νομίζουν ότι υστερούν σε κάποια πράγματα».

«Οι μέλισσες δεν πετάνε σε όλα τα λουλούδια με τον ίδιο τρόπο. Κι όπου καθίσουν, δεν κοιτάνε να τα πάρουν όλα. Παίρνουν μονάχα όσο χρειάζεται στη δουλειά τους και το υπόλοιπο το παρατούν και φεύγουν.»
(**διαφοροποίηση/αυτονομία**)

το σχολείο υπηρετεί τον άνθρωπο

Δέν είναι άπλή έμπαιδευση, μύηση δηλαδή τοῦ ανθρώπου σέ μία αναπαραγόμενη γνώση, πού τόν καθιστᾷ γρανάζι τῆς κρατικής μηχανῆς (ὄν παραγωγικό). Στήν περίπτωση αὐτή τό κύριο ἐνδιαφέρον εἶναι γιά τήν τελειοποίηση τῶν μηχανῶν και **ΟΧΙ** τοῦ ανθρώπου.

Ο δάσκαλος αγαπάει και εμπνέει

Η παιδαγωγική είναι ανώτερη από κάθε άλλη τέχνη, γιατί διαπλάθει ψυχές.

Οι δάσκαλοι παράλληλα με τη μετάδοση των γνώσεων να δείχνουν αγάπη στους μαθητές τους και να σέβονται και να αναγνωρίζουν τις ιδιαιτερότητες του καθενός. Ο παιδαγωγός πρέπει να έχει φιλοστοργία, αυταπάρνηση και διάθεση θυσίας και να είναι απαλλαγμένος από την υπερηφάνεια και την αλαζονεία.

το σχολείο χώρος εμπιστοσύνης και καθοδήγησης

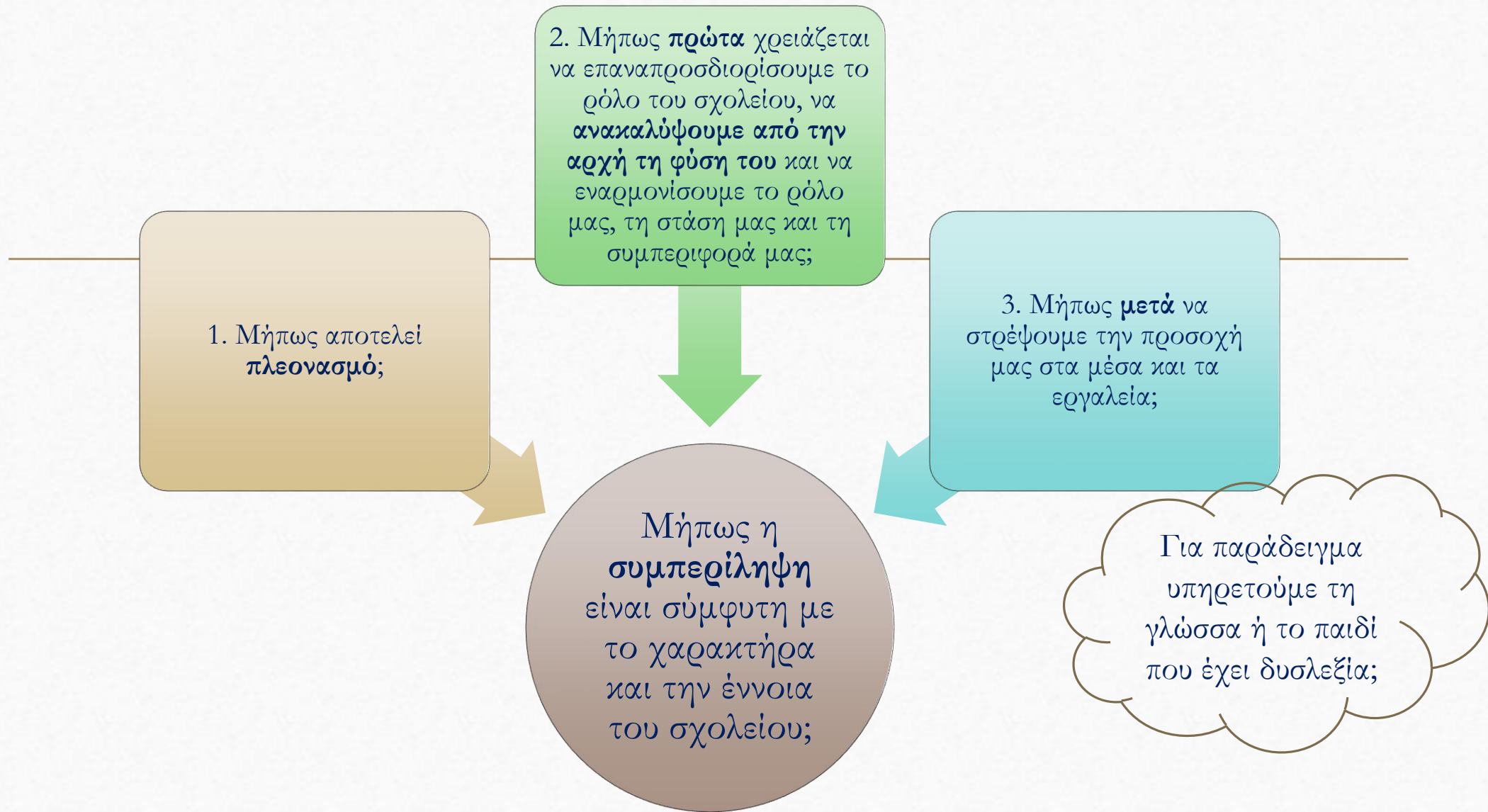
Τα σχολεία να κατασκευάζονται σε μέρη ήσυχα και οι δάσκαλοι να προσπαθούν να ελικύσουν την εμπιστοσύνη των μαθητών τους. Κατά την ώρα της διδασκαλίας ο παιδαγωγός πρέπει να είναι σαφής και σύντομος, όχι όμως τόσο ώστε να μην προλάβουν να συγκρατήσουν οι μαθητές αυτά που λέγει. Ο δάσκαλος να μην ομιλεί συγχρόνως για πολλά θέματα, να επαναλαμβάνει αυτά που λέγει, να χρησιμοποιεί πολλά παραδείγματα και γενικώς να διδάσκει με τρόπο εποπτικό.

Συνεργασία Διαφορετικό- τητα

Τα παιδιά μπορούν να δημιουργήσουν εξαιρετικά πράγματα αν δουλέψουν σε **συνεργασία με άλλους** ή ακολουθώντας την **κατευθυντήρια γραμμή** των παιδαγωγών. Το κάθε παιδί έχει το **δικό του δυναμικό** και ο **παιδαγωγός-εμφυχωτής** το ενισχύει με την προετοιμασία εξατομικευμένων προγραμμάτων.

Βίωμα Εμπειρία

Η μάθηση είναι πιο αποτελεσματική αν οι μαθητές εργάζονται σε **περιεχόμενο που έχει νόημα** γι' αυτούς και αν καθοδηγούνται να κατασκευάσουν τη γνώση τους, εξετάζοντας παραδείγματα που απεικονίζουν **καταστάσεις από την πραγματική ζωή**.

1. Μήπως αποτελεί πλεονασμό;

2. Μήπως πρώτα χρειάζεται να επαναπροσδιορίσουμε το ρόλο του σχολείου, να ανακαλύψουμε από την αρχή τη φύση του και να εναρμονίσουμε το ρόλο μας, τη στάση μας και τη συμπεριφορά μας;

3. Μήπως μετά να στρέψουμε την προσοχή μας στα μέσα και τα εργαλεία;

Μήπως η συμπερίληψη είναι σύμφυτη με το χαρακτήρα και την έννοια του σχολείου;

Για παράδειγμα υπηρετούμε τη γλώσσα ή το παιδί που έχει δυσλεξία;

Το σχολείο μέσα από τα μάτια των παιδιών

Ας φανταστούμε το σχολείο των ονείρων μας

https://www.youtube.com/watch?v=DK7g9SANA_g

Σκοπός της Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3699, 2008)

Σκοπός της εκπαίδευσης: όχι μόνο να αναπτύξει γνώσεις, δεξιότητες, ικανότητες και τρόπους συμπεριφοράς, αλλά να αναπτύξει και να μεταδώσει τις θεμελιώδεις αξίες των κοινωνιών μας (Dewey, 1966).

Ίσες ευκαιρίες σε όλους τους μαθητές

«Σχεδιασμός για Όλους» (Design for All)

Ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας

Συνεκπαίδευση/συμβίωση με τους συνομήλικούς τους χωρίς εσα.

Καλλιέργεια/αξιοποίηση δυνατοτήτων/δεξιοτήτων στο γενικό σχολείο

Ένας ευρύτερος ορισμός για τη συμπερίληψη

Η διαδικασία κατά την οποία το σχολείο, οι τοπικές κοινότητες και οι κυβερνήσεις εργάζονται προκειμένου να δημιουργήσουν τις κατάλληλες συνθήκες και να ελαχιστοποιήσουν τα εμπόδια στη μάθηση και συμμετοχή όλων των πολιτών.

(Booth & Ainscom, 2011)

Σχολείο, στίγμα και αντι-συμπερίληψη

Θεσμοί Ειδικής Αγωγής & Εκπαίδευσης;

Τμήμα Ένταξης, Παράλληλη Στήριξη

Μήπως ενισχύουν στερεότυπα, στιγματίζουν, διακρίνουν;

Θετική στάση μόνο όταν υπάρχει **εξοικείωση με την αναπηρία**, οι γονείς των παιδιών χωρίς αναπηρίες είναι θετικοί και οι εκπαιδευτικοί στηρίζονται στη διαχείριση της ψυχικής τους εξουθένωσης.

Η συμπερίληψη με βάση τις διεθνείς αρχές

- Επικεντρώνεται στις αρχές της ισότητας και της συμμετοχής και αφορά σε ΟΛΟΥΣ/ΟΛΕΣ τους μαθητές/τις μαθήτριες ανεξάρτητα από αναπηρία, φύλο, εθνικότητα ή κοινωνική/οικονομική δυσχέρεια.
- Σκοπός: να έχει επιτευχθεί η παροχή εκπαίδευσης σε όλα τα παιδιά και τους ενήλικες μέχρι το 2035 (The World Education Forum).
- Οι παραπάνω διεθνείς αναφορές έχουν ασκήσει επίδραση στη διαμόρφωση της παγκόσμιας πολιτικής και πρακτικής απέναντι στο σχολείο και την κοινωνία, ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Γνωρίσματα σχολείου *(Farrell, 2006, Kalambouka, Farrell, Dyson & Kaplan, 2007)*

Κάθε παιδί είναι διαφορετικό! Σπουδαίο και μοναδικό!

Σε βοηθάω να μάθεις και να το δείχνεις! Σε βοηθάω να κάνεις πράγματα μόνος/η σου! Κάθε μικρή πρόοδος είναι τεράστια επιτυχία!

Επίδοση

Φυσική παρουσία

Θέλω και μπορώ να πηγαίνω στο σχολείο μου, νιώθω ασφάλεια, αγαπώ τους συμμαθητές/τις συμμαθήτριές μου και τους δασκάλους μου.

Υποδομές, ασφάλεια, αίσθημα του ανήκειν, γέυση επιτυχίας...

Ξέρω τι μπορείς να κάνεις και δημιουργώ ευκαιρίες συμμετοχής, ο ένας/η μία βοηθάει τον άλλο/την άλλη.

Συμμετοχή

Αποδοχή

Δεν κρίνω, δεν απομονώνω, δεν εγκαταλείπω, δεν κλείνω τα μάτια, δεν αδιαφορώ. Σέβομαι, εμπιστεύομαι, εκτιμώ, θαυμάζω, υποστηρίζω, προστατεύω, υπομένω και επιβραβεύω. Πιστεύω σε σένα!

Μου είσαι σημαντικός /η και στο δείχνω (η ορχήστρα).

Στην ορχήστρα μας παίζεις το όργανο που σου αρέσει! Μας είσαι απαραίτητος/η!

Υπάρχει καλό και καλύτερο σχολείο;

Table 1. Levels of inclusive education (based on Göransson and Nilholm 2014).

Definition A Placement	Definition B Meet individual needs of SEN-students	Definition C Meet individual needs of all students	Definition D Community
Placement <i>A (SEN) student is included when placed in class.</i>	Placement <i>A (SEN) student is included when placed in class if also</i> Social/academic <i>the social and/or academic needs of SEN-students are met.</i>	Placement <i>Students are included when placed in class,</i> Social and academic <i>social and academic needs are met for all students, and also</i> For all <i>that all students have (the right to) a good school situation.</i>	Placement <i>Students are included when placed in class,</i> Social and academic <i>social and academic needs are met for all students, and also</i> For all <i>that all students have (the right to) a good school situation in a</i> Community <i>school where communities are made and differences are valued.</i>

Κοινή πολιτική σχολείου!

Ενίσχυση εκπαιδευτικού!

Συμμαχία με οικογένεια!

Εξωστρέφεια σχολείου!

Κοινότητα για όλους/όλες!

Ποιοτικό σχολείο για όλους/όλες!

For all that all students have (the right to) a good school situation in a

Για ποιους είναι το σχολείο; Καθολικότητα του δικαιώματος στην εκπαίδευση

Για **όλα** τα
παιδιά!

- **Οικουμενική Διακήρυξη για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (UDHR)** (Άρθρο 26): Καθένας έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση. Η εκπαίδευση πρέπει να παρέχεται δωρεάν, τουλάχιστον στη στοιχειώδη και βασική βαθμίδα της.
- **Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΟΗΕ, 1989)**: θέτει τα πρότυπα για την ευημερία των παιδιών, τα παιδιά δεν είναι παθητικοί αποδέκτες φιλανθρωπίας αλλά ανθρώπινα όντα με ένα ξεχωριστό σύνολο δικαιωμάτων, η παιδική ηλικία είναι ευάλωτη, τα παιδιά χρειάζονται ειδική φροντίδα και προστασία (54 άρθρα, ισχύει για όλα τα παιδιά κάτω των 18 ετών, ανεξαρτήτως φύλου, προέλευσης, θρησκείας, αναπηρίας) .
- Η Σύμβαση καθοδηγείται από 4 θεμελιώδεις αρχές που ισχύουν για κάθε παιδί:
  - Όχι στις Διακρίσεις (άρθρο 2).
  - Το καλύτερο συμφέρον του παιδιού (άρθρο 3).
  - Επιβίωση, ανάπτυξη και προστασία (άρθρο 6).
  - Ελευθερία γνώμης και συμμετοχή (άρθρο 12).

Το παιδί από τη Σερβία

- <https://www.unicef.org/eca/stories/boy-who-changed-his-community-serbia>

Κοινωνική συμμετοχή στο σχολείο

Φιλίες και διανθρώπινες σχέσεις		Ενίσχυση της φιλίας στη σχολική τάξη.
Επαφές και αλληλεπίδραση	Συμμετοχικό παιχνίδι	Ένταξη ομαδικού παιχνιδιού μέσα και έξω από τη σχολική τάξη.
	Συνεργασία	Ένταξη ομαδοσυνεργασίας κατά τη διδασκαλία. Αξιοποίηση της δυναμικής της ομάδας.
Αποδοχή από συνομηλίκους		Βελτίωση της κοινωνικής αποδοχής/θέσης των παιδιών από τους συνομηλίκους.
Κοινωνική αυτοαντίληψη	Αξιολόγηση συμπεριφοράς	Αξιολόγηση δυνατοτήτων & δυσκολιών, ενίσχυση της προσαρμοστικότητας του παιδιού.
	Καθοδήγηση και αναστοχασμός	Καλλιέργεια των κοινωνικών δεξιοτήτων των παιδιών και βελτίωση της κοινωνικής τους αλληλεπίδρασης μέσα στη σχολική τάξη.

Προϋποθέσεις επιτυχίας

Εκπαιδευτικές
προσαρμογές (π.χ.
δόμηση/οργάνωση)

Συνεργασία με την
οικογένεια

Αναζήτηση υποστήριξης

Βελτίωση της σχέσης
εκπαιδευτικού-μαθητή

Σχεδιασμός
διαφοροποιημένης
διδασκαλίας

Ενίσχυση επιθυμητής
συμπεριφοράς

Επαγγελματισμός, συνέπεια
και ανθεκτικότητα

Φιλίες και διανθρώπινες
σχέσεις

Επαφή και αλληλεπίδραση

Αποδοχή από
συνομηλίκους

Κοινωνική αυτοαντίληψη

Παραδείγματα στρατηγιών

Προσαρμογές (π.χ. δόμηση, βιωματική μάθηση)

Εμπλέκω τους γονείς (π.χ. στην αντιμετώπιση προβλημάτων, εθελοντική προσφορά)

Υποστήριξη από συναδέλφους/εξωτερική βοήθεια

Ενίσχυση της αυτονομίας του παιδιού, της συνεργασίας παιδιού-δασκάλου, περιορισμός συγκρούσεων

Παρατήρηση συμπεριφοράς, καταγραφή, κατανόηση και εκτίμηση των αναγκών των παιδιών

Αναδεικνύω δυνατότητες, επουλώνω δυσκολίες, προάγω θετική αυτοαντίληψη

Προάγω την αυτονομία, καθοδηγώ, δοκιμάζω νέες ιδέες, συνεργάζομαι

Οπτικοποίηση καθημερινού προγράμματος της τάξης με εικόνες/Μάθημα έξω από τάξη

Δημιουργώ ένα εκπαιδευτικό πλάνο σε συνεργασία με τους γονείς

Συμμετοχή σε πολυεπιστημονική ομάδα

Κερδίζω την εμπιστοσύνη του παιδιού

Κάνω συχνά διαλείμματα

Χρησιμοποιώ χιούμορ

Εμπλέκω τα παιδιά σε δραστηριότητες παιχνιδιού με κανόνες

Χρησιμοποιώ το παιχνίδι ρόλων στο μάθημά μου

Ενισχύω την αλληλοσυμβουλευτική μεταξύ των παιδιών

Επιτρέπω την επίλυση διαφορών με πρωτοβουλία των παιδιών με διακριτικό έλεγχο

Όλα τα παιδιά θα πρέπει να μπορούν να συμμετέχουν στις δραστηριότητες της τάξης

Όλα τα παιδιά είναι απαραίτητα για την επιτυχία των δραστηριοτήτων στην τάξη

Προάγω τη συζήτηση στην τάξη, την έκφραση σκέψεων, συναισθημάτων, ιδεών

Είναι ωφέλιμο το σχολείο για όλα τα παιδιά;

A. Τα παιδιά με Ε.Ε.Α

Βελτιώνουν τις γνωστικές και τις κοινωνικές τους δεξιότητες

Μειώνεται η εξάρτησή τους από την οικογένεια

Αναπτύσσουν το «αίσθημα του ανήκειν»

Αναπτύσσουν συνεργατικές δεξιότητες

Αναπτύσσουν αυτοεκτίμηση και καλύτερη κοινωνική προσαρμογή

Υιοθετούν συμπεριφορές που ταιριάζουν στην ηλικία τους, χωρίς ειδική διδασκαλία

B. Τα παιδιά χωρίς ΕΕΑ

Αναπτύσσουν ενδιαφέρον και αλληλεγγύη για τα παιδιά με Ε.Ε.Α

Αναπτύσσουν δεξιότητες επικοινωνίας με τα παιδιά αυτά

Αποδέχονται και κατανοούν τις ατομικές διαφορές, απορρίπτουν τον ρατσισμό

Αναπτύσσουν ικανότητα να δημιουργούν ευρύτερες φιλίες

Ωφελούνται γνωστικά από τις διδακτικές πρακτικές της συνεκπαίδευσης (επανάληψη, διαφοροποίηση, βιωματική προσέγγιση διδασκαλίας...)

Αναπτύσσουν ενσυναίσθηση

Η τάξη αποκτά συνοχή και αναπτύσσονται σχέσεις αλληλεγγύης

Καθολικό Σχέδιο Μάθησης ΚΔΜ

Ο όρος «καθολικός» αναγνωρίζει τη μοναδικότητα κάθε μαθητή/τριας και την ανάγκη συμπερίληψης των ιδιαιτεροτήτων του στο σχεδιασμό της μάθησης με τη δημιουργία ευκαιριών συμμετοχής (Rose & Meyer, 2002).

Καθολικό Σχέδιο Μάθησης ΚΔΜ: Αρχές της πολλαπλής αναπαράστασης, της δράσης/ έκφρασης και της εμπλοκής στη μαθησιακή διαδικασία

- Ένας περιεκτικός ορισμός της ΚΣΜ δόθηκε στο Νομοθετικό Διάταγμα για την Εκπαίδευση των Η.Π.Α., όπου ρητά διατυπώνεται ότι (Higher Education Opportunity Act, 2008):
  - i. Παρέχει **ευελιξία** στους τρόπους με τους οποίους παρουσιάζονται οι πληροφορίες, στους τρόπους αξιολογούνται οι γνώσεις και οι δεξιότητες των μαθητών/μαθητριών, καθώς και στους τρόπους με τους οποίους οι μαθητές/μαθήτριες εμπλέκονται στη μαθησιακή διαδικασία.
  - ii. Μειώνει τα εμπόδια στην εκπαίδευση, παρέχει τις κατάλληλες διευκολύνσεις, και διατηρεί **υψηλές προσδοκίες επίτευξης για όλους τους μαθητές/τριες**, συμπεριλαμβανομένων των μαθητών/μαθητριών με αναπηρία ή/και περιορισμένη γνώση της κύριας γλώσσας.

Οι Αρχές της Καθολικής Σχεδίασης για τη Μάθηση

- Παροχή ίσων και ποιοτικών ευκαιριών μάθησης για όλους/όλες, μέσα από ευέλικτα εκπαιδευτικά προγράμματα.
- Τρεις βασικές αρχές:
  1. Παροχή πολλαπλών μέσων αναπαράστασης,
  2. Παροχή πολλαπλών μέσων δράσης και έκφρασης,
  3. Παροχή πολλαπλών μέσων εμπλοκής στη διαδικασία μάθησης.

---

1. Ως προς τα πολλαπλά μέσα αναπαράστασης:

α) ευρύτητα επιλογών για την αντίληψη (ακουστικές, οπτικές πληροφορίες, σχήματα, σύμβολα),

β) αποσαφήνιση λεξιλογίου συμβόλων, συντακτικού και δομής (χρήση εικόνων, συμβόλων)

γ) ευρύτητα επιλογών για την κατανόηση (π.χ. περίληψη, πολλαπλές απαντήσεις, αντιστοίχιση εικόνων, υπογράμμιση μοτίβων, σημαντικών ιδεών, εικόνα)

---

2. Ως προς τη παροχή πολλαπλών μέσων δράσης και έκφρασης:

α) επιλογές για σωματική δράση, ποικίλες μέθοδοι απόκρισης και συμμετοχής (κατασκευές, οθόνες αφής)

β) επιλογές για έκφραση και επικοινωνία (θέατρο, μουσική, παιχνίδι),

γ) επιλογές για ικανότητα επίλυσης προβλήματος (καθοδήγηση, ομάδα, συνεργασία)

---

3. Ως προς την παροχή πολλαπλών μέσων εμπλοκής:

α) επιλογές προσέλιψης του ενδιαφέροντος, ανάπτυξη ευκαιριών για ατομική επιλογή και αυτονομία, εξάλειψη περισπασμών (ανοχή στο λάθος, σεβασμός, ήρεμο περιβάλλον, χρήση χιούμορ)

β) επιλογές για τη διατήρηση της προσπάθειας (ανάδειξη της σπουδαιότητας της προσπάθειας, ενίσχυση της συνεργασίας και της ανατροφοδότησης)

γ) επιλογές για την αυτορρύθμιση (ανάδειξη ατομικών δεξιοτήτων, ποιοτική αξιολόγηση)

Αγαπώ το σχολείο μου!

<https://www.youtube.com/watch?v=YEFPOyzbXj8>

Ένα σχολείο, δύο κόσμοι - Δημοτικό Σχολείο Εμπρόσνερου
Αποκορώνου

Η ταινία δημιουργήθηκε στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών
προγραμμάτων του Φεστιβάλ Κινηματογράφου Χανίων το σχολικό
έτος 2018/2019

Δείκτες σχολείου για όλους/όλες	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ
1. Στο σχολείο καθένας/καθεμία νιώθει ευπρόσδεκτος/η.	1	2	3	4	5
2. Τα παιδιά βοηθούν το ένα το άλλο.	1	2	3	4	5
3. Τα παιδιά σέβονται το ένα το άλλο.	1	2	3	4	5
4. Οι εκπαιδευτικοί συνεργάζονται μεταξύ τους.	1	2	3	4	5
5. Οι εκπαιδευτικοί δείχνουν σεβασμό στα παιδιά.	1	2	3	4	5
6. Τα παιδιά δείχνουν σεβασμό στους εκπαιδευτικούς.	1	2	3	4	5
7. Οι εκπαιδευτικοί ενθαρρύνουν και βοηθούν τα παιδιά να αναπτύξουν όλες τους τις δυνατότητες.	1	2	3	4	5
8. Οι εκπαιδευτικοί αξιολογούν δίκαια τα παιδιά.	1	2	3	4	5
9. Στο σχολείο δε γίνονται διακρίσεις σχετικά με το φύλο, την καταγωγή, τη θρησκεία, τη σωματική κατάσταση, την κοινωνική προέλευση και την ικανότητα.	1	2	3	4	5
10. Το σχολείο είναι προσβάσιμο για όλα τα παιδιά, τους εκπαιδευτικούς, τους γονείς και όλη τη σχολική κοινότητα.	1	2	3	4	5

Δείκτες σχολείου για όλους/όλες	Καθόλου	Λίγο	Μέτρια	Πολύ	Πάρα πολύ
11. Τα παιδιά νιώθουν ότι ακούγεται η φωνή τους, ότι λαμβάνονται υπόψη η γνώμη τους και οι επιθυμίες τους για τη λειτουργία της τάξης τους και τους σχολείου τους.	1	2	3	4	5
12. Τα παιδιά νιώθουν ότι μπορούν να εκφραστούν και να δράσουν ελεύθερα.	1	2	3	4	5
13. Τα παιδιά νιώθουν πως λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαίτερες εκπαιδευτικές τους ανάγκες.	1	2	3	4	5
14. Όλοι/όλες γνωρίζουν τους κανόνες συμπεριφοράς στο σχολείο και έχουν συμφωνήσει με αυτούς.	1	2	3	4	5
15. Το σχολείο προωθεί τη συνεργασία, την αλληλεγγύη και την αρμονική συνύπαρξη.	1	2	3	4	5
16. Στο σχολείο δεν είναι αποδεκτή η βία από κανέναν/καμία.	1	2	3	4	5
17. Τα παιδιά γνωρίζουν τα δικαιώματά τους.	1	2	3	4	5
18. Τα παιδιά γνωρίζουν τις υποχρεώσεις τους.	1	2	3	4	5
19. Η σχολική κοινότητα δείχνει σεβασμό στο περιβάλλον.	1	2	3	4	5
20. Τα παιδιά νιώθουν υπεύθυνα για το σχολείο τους.	1	2	3	4	5

Βαθμολογία	Δείκτης αξιολόγησης σχολείου
20-29	Ακατάλληλο
30-44	Ανεπαρκές
45-60	Μέτριο
61-80	Ικανοποιητικό
81-90	Καλό
91-100	Άριστο

Vaughan, 2002, Booth & Ainscom, 2011, UNESCO, 2016

ΔΙΚΤΥΟ ΓΙΑ ΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ - ENABLING EDUCATION NETWORK (EENET, 1998)

<http://www.eenet.org.uk/index.php>

Enabling Education Network

We are a global information sharing and learning network. We encourage and support innovation and critical thinking on inclusion, equity and rights in education.

[COVID-19 AND INCLUSIVE EDUCATION](#)

[NEW: INCLUSIVE HOME LEARNING](#)

[SUBSCRIBE TO OUR MAILING LIST](#)

Let's exchange, collaborate and influence to make education inclusive for all

What is inclusive education?
Not sure where to start? We provide some suggestions for initial reading and viewing.
[Continue reading →](#)

Documents and video library
Our website contains over 800 items on a wide range of topics relating to inclusive education.
[Continue reading →](#)

Enabling Education Review
Each year we publish at least one edition of EER.
[Continue reading →](#)

Video-based teacher training on inclusion
This resource offers an alternative and engaging format for basic training to help teachers become more learner-centred and inclusive.
[Continue reading →](#)

News
We provide news updates and share details of relevant events and job vacancies from EENET and other organisations.
[Continue reading →](#)

Donate to EENET
We welcome donations from individuals as well as larger grants from other organisations.
[Continue reading →](#)

EENET's Resources

This section provides a quick reference list of the key materials developed and published by EENET, including videos, training manuals, and guidance documents.

[VISIT THE EENET'S RESOURCES PAGE](#)

Inclusive education news:

- [New release: 'A Continuum for Inclusion'](#)
- [New British Council video series](#)
- [FREE Open Access book available on education in low income countries](#)
- [Down's Syndrome Association: Inclusive Education for All - 2022 campaign](#)
- [New ECD home learning booklet available!](#)

Introduction

[English introduction \(PDF\)](#) (590kb)
[French introduction \(PDF\)](#) (323kb)
[Portuguese introduction \(PDF\)](#) (363kb)

Programme 1 – Before school

[Video on YouTube](#)
[English manual \(PDF\)](#) (518kb)
[French manual \(PDF\)](#) (382kb)
[Portuguese manual \(PDF\)](#) (381kb)

Programme 2 – Getting to school

[Video on YouTube](#)
[English manual \(PDF\)](#) (350kb)
[French manual \(PDF\)](#) (350kb)
[Portuguese manual \(PDF\)](#) (309kb)

Programme 3 – Arriving at school

[Video on YouTube](#)
[English manual \(PDF\)](#) (360kb)
[French manual \(PDF\)](#) (308kb)
[Portuguese manual \(PDF\)](#) (307kb)

Programme 4 – Preparing lessons

[Video on YouTube](#)
[English manual \(PDF\)](#) (350kb)
[French manual \(PDF\)](#) (332kb)
[Portuguese manual \(PDF\)](#) (323kb)

Programme 5 – Improving the learning environment

[Video on YouTube](#)
[English manual \(PDF\)](#) (1mb)
[French manual \(PDF\)](#) (1mb)
[Portuguese manual \(PDF\)](#) (1,1mb)

← BACK

Programme 6 – Understanding learners and their needs

[Video on YouTube](#)
[English manual \(PDF\)](#) (350kb)
[French manual \(PDF\)](#) (244kb)
[Portuguese manual \(PDF\)](#) (259kb)

Programme 7 – Teaching and learning

[Video on YouTube](#)
[English manual \(PDF\)](#) (341kb)
[French manual \(PDF\)](#) (374kb)
[Portuguese manual \(PDF\)](#) (374kb)

Programme 8 – Break times

[Video on YouTube](#)
[English manual \(PDF\)](#) (400kb)
[French manual \(PDF\)](#) (329kb)
[Portuguese manual \(PDF\)](#) (344kb)

← BACK

Programme 9 – Sport and exercise

[Video on YouTube](#)
[English manual \(PDF\)](#) (259kb)
[French manual \(PDF\)](#) (229kb)
[Portuguese manual \(PDF\)](#) (242kb)

Programme 10 – After school – homework

[Video on YouTube](#)
[English manual \(PDF\)](#) (339kb)
[French manual \(PDF\)](#) (347kb)
[Portuguese manual \(PDF\)](#) (347kb)

Hard copies

If you would like to order all the video and written materials for this training resource on a USB flash drive, please visit [EENET's online shop](#). Printed copies of the manuals are also available through the shop.

Ο Μικρός
Πρίγκιπας

- Και ξαναγύρισε στην αλεπού:
«Αντίο...» της είπε.
«Αντίο», είπε η αλεπού. «Και να το μυστικό μου. Είναι πολύ απλό: δε βλέπεις σωστά παρό με την καρδιά. Την ουσία δεν τη βλέπουν τα μάτια».
«Την ουσία δεν τη βλέπουν τα μάτια», ξανάπε ο μικρός πρίγκιπας, για να το θυμάται.
«Είν' ο καιρός που έχασες για το τριαντάφυλλό σου που το κάνει να' χει τόση σημασία».
«Είν' ο καιρός που έχασα για το τριαντάφυλλό μου...» είπε ο μικρός πρίγκιπας, για να το θυμάται.
«Οι άνθρωποι ξέχασαν αυτή την αλήθεια», είπε η αλεπού. «Μα εσύ δεν πρέπει να την ξεχάσεις. Γίνεσαι για πάντα υπεύθυνος για ό,τι έχεις εξημερώσει. Είσαι υπεύθυνος για το τριαντάφυλλό σου...»
«Είμαι υπεύθυνος για το τριαντάφυλλό μου...» ξανάπε ο μικρός πρίγκιπας, για να το θυμάται.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

Avramidis, E.; Kalyva, E. The influence of teaching experience and professional development on Greek teachers' attitudes towards inclusion. *Eur. J. Spec. Needs Educ.* **2007**, *22*, 367–389.

Booth, T & Ainscow, M. (2011). *Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools*. Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education.

Galaterou, J.; Antoniou, A.-S. Teachers' attitudes towards inclusive education: The role of job stressors and demographic parameters. In *Int. J. Spec. Educ.*; 2017; *32*, pp. 243–255.

International Bureau of Education-UNESCO (IBE-UNESCO) (2016). *Training Tools for Curriculum Development – Reaching Out to All Learners: a Resource Pack for Supporting Inclusive Education*. Ref: IBE/2016/OP/CD/01

Fyssa, A.; Vlachou, A.; Avramidis, E. Early childhood teachers' understanding of inclusive education and associated practices: Reflections from Greece. *Int. J. Early Years Educ.* 2014, *22*, 223–237.

Kalambouka, A., Farrell, P., Dyson, A, & Kaplan, I. (2007). The impact of placing pupils with special educational needs in mainstream schools on the achievement of their peers. *Educational Research*, *49*(4), 365-382.

Lindsay, G. (2007). Educational psychology and the effectiveness of inclusive education/mainstreaming. *British Journal of Educational Psychology*, *77*, 1–24.

Ρίβιου, Κ., Κουρουπέτρογλου, Γ. & Οικονομίδης, Ν. (2015). Σχεδιασμός Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων με βάση τις αρχές της Καθολικής Σχεδίασης για Μάθηση. Πρακτικά Συνεδρίου: «Το σύγχρονο σχολείο μέσα από το πρίσμα των ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών: από τη θεωρία στην καθημερινή πρακτική», 24-26 Απριλίου 2015, Ηράκλειο Κρήτης,, Ινστιτούτο Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών (ΙΑΚΕ).

Tsakiridou, H.; Polyzopoulou, K. Greek Teachers' Attitudes toward the Inclusion of Students with Special Educational Needs. *Am. J. Educ. Res.* 2014, *2*, 208–218.

R. R. de Leeuw, A. A. de Boer, J. Bijstra & A. E. M. G. Minnaert (2018). Teacher strategies to support the social participation of students with SEBD in the regular classroom. *European Journal of Special Needs Education*, *33*(3), 412-426.

Vaughan, M. (2002). An Index for Inclusion, *European Journal of Special Needs Education*, *17*:2, 197-201.

S. Scott, J. McGuire, and S. Shaw (2001). *Note. From Principles of Universal Design for Instruction by, Center on Postsecondary Education and Disability*, University of Connecticut.